

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 261М групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної (наукової)

Програми 013 Початкова освіта

Гарькава Анна Сергіївна

Керівник: к.пед.н., доцентка Голінська Т.М.

Рецензент: Петренко Н.О.,

вчитель початкових класів

Херсонської гімназії №6

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	Теоретичні засади формування естетичної культури молодших школярів на уроках мистецтва	7
1.1	Сутність та зміст естетичної культури особистості.....	7
1.2	Особливості формування естетичної культури молодших школярів.....	12
1.3	Урок мистецтва як засіб формування естетичної культури молодших школярів.....	20
РОЗДІЛ 2	Експериментальне дослідження щодо формування естетичної культури молодших школярів на уроках мистецтва	28
2.1	Діагностика формування естетичної культури молодших школярів.....	28
2.2	Методика формування естетичної культури молодших школярів під час уроків мистецтва.....	33
2.3	Динаміка формування естетичної культури молодших школярів.....	43
ВИСНОВКИ		46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		48
ДОДАКИ		54

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування естетичної культури особистості передбачає становлення естетичної свідомості в процесі включення школяра в естетичну діяльність, яка, у свою чергу, формується через естетичне сприйняття, емоції, переживання, через активізацію потребнісно-мотиваційної та аксіологічної сфери.

Відповідно до державного освітнього стандарту діяльність сучасної школи повинна бути спрямована на формування основних, провідних компонентів естетичної культури особистості учня, а естетичне виховання повинно передбачати включення учня в процесу естетичної діяльності, що закономірно призведе до суттєвої зміни та збагачення структури та змісту художньо-естетичного виховання, форм і методів його реалізації. Дослідження в галузі художньої освіти були присвячені переважно проблемам «прилучення школяра до мистецтва»: шукалися методи пробудження художніх інтересів, способи оволодіння навичками художньо-творчої діяльності, шляхи розвитку вміння адекватно сприймати художній твір і правильно його оцінювати, розуміти мову мистецтва тощо. Процес художнього виховання не завершується зверненням дитини до мистецтва: пропускається суттєвий етап – вплив мистецтва на розвиток естетичної культури особистості. Навіть у психологічних дослідженнях особливостям особистості, сформованим під впливом мистецтва, приділяється несправедливо мало уваги.

Мистецтво як художня творчість виступає як вид людської діяльності, що виражає дійсність у художньо-образній формі. Молодші школярі залучаються до процесу художньо-творчої діяльності в урочний та позаурочний час. На нашу думку, особливої уваги в процесі художнього розвитку молодших школярів заслуговують уроки «Мистецтва». Ефективним засобом формування естетичної культури особистості молодшого шкільного віку є уроки «Мистецтво» не спрямовані на розвиток духовної сфери особистості. Сьогодні у спеціальній літературі недостатньо

методичних відомостей про особливості формування естетичної культури дитини молодшого шкільного віку засобами образотворчого мистецтва в сучасних умовах.

В якості теоретичної основи наших міркувань про формування естетичної культури в молодшому шкільному віці ми використали положення, висловлені рядом вчених, таких як Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, А. Смирнов, Б. Теплов, П. Якобсон та інші. Метою уроків «Мистецтва» значною мірою є художній розвиток та естетичне виховання підростаючого покоління. Тому урок «Мистецтва» в початковій школі видається нам потужним засобом розвитку естетичної культури молодших школярів.

Художньо-естетичний розвиток молодшого школяра здійснюється через діяльність. Естетична діяльність є не тільки предметною, а й практичною. Н. Киященко, Г. Лабковська, Л. Печко, Б. Неменський та інші, такі складові естетичної культури особистості, як естетичне сприйняття та естетичне судження молодших школярів, розглядають як види їхньої естетичної діяльності.

Урок образотворчого мистецтва у початковій школі має особливості, які можуть надати вчителю можливість розвитку всіх компонентів естетичної культури молодших школярів. Для цього необхідно використовувати весь педагогічний потенціал таких уроків, спрямовуючи його на розвиток естетичних якостей молодшого школяра. Відповідно до вимог та основних положень освітнього процесу наголошується на необхідності формування духовно-моральної сфери молодшого школяра, розвитку почуття патріотизму, толерантності, поваги до своєї та інших культур. Народне та декоративно-ужиткове мистецтво є невід'ємною частиною художньої культури, що лежить в основі змісту уроку «Мистецтво». Отже, уроки образотворчого мистецтва є ефективним засобом формування естетичної культури особистості молодшому шкільному віці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету як складова науково-дослідної теми кафедри «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета дослідження - виявити ефективність естетичної культури молодших школярів на уроках мистецтва.

Об'єкт дослідження: процес формування естетичної культури молодших школярів під час уроків мистецтва.

Предмет дослідження: естетичне виховання молодших школярів на уроках мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Вивчити теоретичну літературу з педагогіки, психології, мистецтвознавства, методики викладання мистецтва.
2. Розробити систему уроків мистецтва (народне декоративно-ужиткове мистецтво), вкладених у розвиток естетичної культури молодшого школяра.
3. Експериментально апробувати розроблену систему уроків.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

- **теоретичні:** аналіз нормативно-правових документів в галузі початкової освіти, аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, аналіз матеріалів і публікацій у періодичній пресі, вивчення педагогічного досвіду;

- **емпіричні:** вивчення і узагальнення досвіду початкової освіти з проблеми дослідження; виявити ефективність естетичної культури молодших школярів на уроках мистецтва виявити ефективність естетичної культури молодших школярів на уроках мистецтва; педагогічне

спостереження за учасниками експерименту (педагоги, батьки, діти); аналіз естетичного середовища в початковій освіті.

Гіпотеза дослідження: процес формування естетичної культури молодших школярів під час уроків мистецтва буде ефективним якщо:

- Навчання здійснюється з урахуванням розвитку компонентів естетичної культури молодших школярів;
- молодші школярі входять у творчу діяльність із виготовлення естетично значимих предметів;
- забезпечується змістовна та емоційна цінність для дитини творів декоративно-ужиткового мистецтва.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, щоб довести ефективність навичок естетичної культури молодших школярів під час уроків мистецтва буде ефективним за допомогою прийомів декоративно-ужиткового мистецтва.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні знань та розумінь про можливості використання фахівцями початкової освіти засобами мистецтва.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблений комплекс занять за допомогою прийомів декоративно-ужиткового мистецтва, спрямований на ефективність навичок естетичної культури молодших школярів під час уроків мистецтва, може бути використаний педагогами установ у своїй роботі.

Апробація результатів дослідження. Результати випускної роботи були представлені на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету та приймала участь в дистанційній міждисциплінарній міжнародній науково-практичній конференції «Distance learning in universities and modern problems», сертифікат.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Сутність та зміст естетичної культури особистості

У сучасному світі естетична культура як поняття має неоднозначний характер в мистецтві. У наукових працях з філософії, культурології, соціології, педагогіки, психологів тощо існує багато визначень естетичної культури. Щоб об'єктивно підійти до теоретичного обґрунтування цікавої для нас проблеми формування естетичної культури учнів початкової освіти, вважаємо за необхідне проаналізувати підходи до розуміння феномену естетичної культури.

Проблеми розвитку художньо-естетичного виховання, адаптації його концепцій до умов науково-технічної революції, наприклад, пов'язані з розвитком комп'ютерної техніки та комп'ютеризацією процесу естетичного виховання, необхідністю розвитку образної та колірної грамотності тощо. з утилітарно-прагматичними цілями матеріальної культури сучасного західного суспільства та іншими обставинами особливо інтенсивно обговорюється і розвивається в сучасній західній естетиці. У працях науковців численної групи авторів (В. Барко, І. Бех, І. Воронюк, . Т. Голуб, . С. Горбенко, А. Давайло, В. Дружиніна, Е. Калініна, В. Маляко, Л. Момот та інші) які вони досліджують аналіз проблеми естетичного виховання як засобу та інструменту естетичної культури. У зв'язку з розробкою програм духовно-культурної та естетичного виховання на державному рівні останніми роками зріс інтерес науковців до програмно-цільового методу в естетичному вихованні, до теоретичних і практичних аспектів розвитку такі програми. Крім обґрунтування статусу, сутності та стандартів естетичного виховання, проблеми майбутнього естетичного виховання, а також

проблеми співвідношення теорії та практики естетичного виховання у зв'язку із завданнями формування естетичних якостей особистості людини, враховуються проблеми формування естетичних якостей особистості стає все більш актуальним.

Показовою є поява перших дослідів філософського узагальненого аналізу явищ естетичної культури, які здійснювалися на стику естетики та теорії культури. Цікавим і новим напрямом дослідження є дослідження проблем естетичної культури та естетичного виховання через категорію естетичного досвіду.

Проте не можна не помітити вузького трактування проблеми розвитку естетичної культури та естетичного виховання. Науковці зазвичай виділяють окремі, можливо, досить значні сторони естетичної культури, наприклад, художню культуру або культуру почуттів, і, по суті, зводять до них все різноманіття естетичної культури. Виходячи з почуттів, з того, що все починається з почуттів і що, отже, естетична культура як культура почуттів і естетика як наука про перетворення світу за законами краси мають особливе значення, можна зробити висновок, що естетична культура – це культура почуття, яка допомагає сприймати й освоювати світ за законами краси. Таке визначення є однобічним і не розкриває в повній мірі естетичної культури та естетичного виховання (Бублій, 2005).

Недолік таких визначень полягає ще й у тому, що вони не враховують суттєвих відмінностей між сенсорним вихованням (так званим сенсорним вихованням) і вихованням естетичним. Проаналізувавши загальні умови і причини, за яких виникає естетичний процес як складова і сторона цілісної людської культури, він показав, що в основі виникнення цієї своєрідної людської естетичної потреби лежить природна природа, розвиток і вдосконалення якої відбувається згодом до виникнення особливої, специфічної, відносно самостійної форми духовного виробництва — мистецтва — передусім процес розвитку специфічно людської чуттєвості (Демченко, 2002).

Отже, чуттєвість, чуттєва культура відіграє дуже велику роль в естетичній культурі взагалі, в естетичному ставленні людини до світу. Однак це не означає, що естетична культура зводиться до чуттєвості. Поняття естетики не слід помилково тлумачити лише як «чуттєве», а скоріше як щось, що відчувається, сприймається тощо. Таке тлумачення означало б, що весь світ є естетичним, оскільки ми чуттєво сприймаємо весь навколишній світ. Треба пам'ятати, що це чуттєве ставлення людини до речей, але й ставлення до себе, до мети, до сенсу свого буття (Зазюн, 2000).

Взагалі треба сказати, що при відповідному визначенні естетичної культури і подальшому формулюванні цілей і завдань естетичного виховання, очевидно, було б протиправним перебільшувати або тим більше обмежуватися виділенням однієї сторони, одного елемента тощо, будь то почуття, знання та інше. Побудова внаслідок абсолютизації однієї зі сторін, особливо абсолютизації ролі знання та наукової інформації за відсутності розвиненої людської чутливості, виникає розрив між інтелектуально-раціональною культурою та емоційно-гуманітарною культурою, в естетичній культурі, в естетичному вихованні важливі всі елементи - естетичні почуття та емоції, а також знання, потреби і вміння творчої діяльності та інше. Розвинуте естетичне почуття є передумовою уявлень людини про світ як цілеспрямоване вдосконалення.

Особливо варто відзначити те, що розвивається більш широкий і точний погляд на естетичну культуру. У найзагальнішому вигляді естетична культура людини — це єдність почуттів, смаків та ідеалів, які матеріалізуються в процесі перетворення світу за законами краси. Естетична культура тут не обмежується естетичними почуттями. Естетична культура — це ціле, що включає естетичні предмети та явища, естетичні сторони матеріальних і духовних цінностей, естетичну свідомість людей, естетичні сторони їх матеріальної та духовної діяльності.

На нашу думку, що за своїм змістом і структурою естетична культура є справді багатоплановим утворенням, яке не зводиться ні до окремих своїх

компонентів, ні до абстрактної єдності, простої сукупності естетичних аспектів. Спираючись на спроби, які вже робили інші автори в цьому питанні, продовжити його вирішення, надати йому більшої чіткості та певної системності, можна виділити ряд фундаментальних структурних компонентів у структурі естетичної культури. У загальних рисах можна сказати, що естетична культура людини є єдністю як мінімум трьох складових частин:

1) естетичні почуття та емоції як вихідні складові й основа естетичної свідомості, усїєї естетичної культури людини, естетичні оцінки, ідеальні уявлення як вищі складові естетичної свідомості;

2) знання, що є основою естетичних поглядів і переконань, світогляду людини;

3) В усіх видах і формах діяльності переважають здібності, розвинені навички, потреби, творчі здібності, необхідні прояви, використання естетичних моментів, аспектів.

Естетична культура, що складається з цих основних частин, знаходить своє конкретне вираження, своє втілення, свою матеріалізацію в усіх сферах людського життя, кожна з яких також має свої естетичні моменти та сторони (Задорожний, 2002).

Не випадково що на перше місце в структурі естетичної культури особистості ми поставили естетичні почуття та інші елементи естетичної свідомості. Справа в тому, що при формуванні естетичної культури людини, звичайно, спочатку необхідно навчити людину відчувати красу, тобто виховувати естетичні почуття, а вже потім Основа естетичної свідомості склалася до певного рівня і певним чином для того, щоб дати людині навчити естетичної творчості, особливо творчості краси.

За своєю структурою естетичну культуру не можна розглядати як конгломерат, як просте ціле.

Насамперед виділяють першу структуру естетичної культури загалом, естетичну культуру суспільства чи особисту естетичну культуру, естетичну

культуру окремої людини чи конкретної соціальної групи. Очевидно, що це не одне й те саме.

У другій структурі, ми б не включали естетичне виховання в структуру естетичної культури. Тому що естетична культура і естетичне виховання розглядаються і як мета, і як засіб. Тут є різниця, і суттєва. Естетичне виховання є виробленим суспільством засобом формування естетичної культури людей і тому не повинно входити до ряду структурних утворень естетичної культури. Інша справа, коли йдеться про процес формування естетичної культури людини.

В третій структурі, виникає цікаве і дуже важливе методологічне питання щодо визначення вихідних положень про співвідношення понять естетичної культури, естетичної свідомості та естетичної діяльності. Ми не можемо і не можемо стверджувати, що вичерпні результати з цієї теми в нашому дослідженні висловлюють свою точку зору: В естетичній культурі людини, а тим більше в суспільстві, є естетичне ставлення людини до дійсності, і естетична свідомість, яка формується і розвивається в процесі цього ставлення, і естетична діяльність, здійснювана цією свідомістю. Воно, у свою чергу, включає суб'єкт і об'єкт, на які ця діяльність спрямована, процес діяльності, засоби і результати діяльності (Аверянова, 2001, с. 53).

Естетична культура особистості є інтегральною особистісною характеристикою особистості, що свідчить про її причетність до естетичного освоєння та перетворення дійсності за законами краси. Він містить компоненти естетичної свідомості та естетичної діяльності: естетичне почуття, естетичне сприйняття, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичну потребу, естетичне знання, естетичну дію, естетичне судження (Берека, (2004). Отже, зі згаданої вище суми виходить сукупність естетичного ставлення, естетичної свідомості та естетичної діяльності. Сума ця не механічна, проста, а інтегративна, тобто наскрізна.

1.2. Особливості формування естетичної культури молодших школярів

В якості теоретичної основи наших міркувань вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку з точки зору формування естетичної культури особистості ми використали тези ряду вчених, таких як Б. Андрієвський, О. Борисова, Т. Голінська, І. Демченко, Р. Романенко, О. Савченко та інші вчені.

Для дітей шести до десяти років ведучий - це навчальна діяльність, яка замінює грою. Здійснюючи навчальну діяльність, дитина під керівництвом учителя систематично оволодіває змістом такої форми суспільної свідомості, як мистецтво, осягає його через художні образи та набуває вміння діяти відповідно до вимог педагога. При оволодінні даною сферою суспільної свідомості у дитини розвиваються теоретична усвідомленість і мислення, а також відповідні вміння - рефлексія, аналіз, планування, які є центральними новоутвореннями молодшого шкільного віку. Врахування цих новоутворень є особливо важливим у роботі з учнями молодшого шкільного віку з організації художньо-професійної діяльності, оскільки саме в цьому віці закладаються і розвиваються основні властивості людини пізнавальних процесів: сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення, мова. На думку І Волощук, «з натуральних ці процеси мають стати культурними» (Волощук, 1998, с. 97), тобто виглядом дорослої людини зверху. При цьому в школі дитина отримує не тільки нові знання та вміння, а й певний соціальний статус. У дитини змінюються інтереси, «цінності», вся структура її життя (Волобуєва, 2005, с. 112). Як стверджена науковець З. Гіптерс, криза семи років - це час зародження соціального «Я» дитини. Зміна впевненості в собі призводить до «переоцінки цінностей». Те, що було набагато раніше, стає другорядним. Старі інтереси і мотиви втрачають свою спонукальну силу і замінюються новими. Цінно все, що пов'язано з навчальною діяльністю, менш важливо те, що пов'язано з грою (Гіптерс, 2001, с. 60).

Для дитини молодшого шкільного віку характерна активність, розумова і фізична, практична, а також потреба в діяльності, в тому числі естетичній, художній, яку можна організувати на уроці «Дизайн та технології». Повсякденна дійсність навколо дітей різноманітна. Явища природи, побут, твори мистецтва, з якими спілкується дитина, є основними джерелами формування її естетичного ставлення до дійсності. При всій різноманітності цього спілкування можливо, пише Б. Андрієвський, «щоб виокремити сферу людської діяльності, в якій естетичне ставлення до дійсності висувається на перший план і виступає не лише як одна зі сторін цієї діяльності, а й як найважливіший елемент її сутності, як її специфічну властивість. Ця сфера діяльності — мистецтво» (Б. Андрієвський, 2007, с. 58). Діти задоволенням охоче беруться за виготовлення виробів, навіть якщо вони ще не готові до цього і практично не знайомі з необхідними процесами. Вони виконують свою роботу швидко і поспіхом, не бентежачись негативного результату. Для дітей молодшого віку важлива діяльність, а не результат, який вони не можуть порівняти зі зразком і об'єктивно оцінити. За те, що вони попрацювали і зробили добрі речі.

Твердження ми бачимо про вікову схильність до того чи іншого мистецького напряму знаходимо у І. Зазюна, спираючись на погляди Г. Костюка та педагогічні дослідження В. Котляра, він зазначає, що в основі аналізованого явища лежить багато чинників: специфіка функціонування різних видів мистецтва; стан художньо-виховної роботи; психологічні особливості віку; специфічні можливості кожного виду мистецтва за ступенем емоційного впливу (Котляр, 2006, с. 25). Науковець Лариса Масол, спираючись та посиляючись на думки психологів і власні дослідження художніх інтересів дітей молодшого шкільного віку, прийшов до висновку, що кожному з етапів розвитку дитячої свідомості відповідає за вид художньої діяльності, що веде до цього етапу, який обумовлений особливістю.

Розглядаючи психологічні особливості формування естетичної

культури особистості учнів початкової освіти, ми звернули увагу на такі її компоненти, як естетична свідомість, естетична діяльність, естетичне сприйняття, ставлення, почуття, емоції, переживання, естетичні потреби, інтереси. і мотиви, естетичні знання, погляди. Судження, естетична дія (уміння, навички, операції), естетична оцінка, естетичний смак, ідеал. Їх формування відбувається на певному рівні розвитку уяви та мислення, що не можна ігнорувати навіть при організації педагогічного впливу з метою формування певних естетичних якостей особистості. Важливим моментом в організації будь-якого виду діяльності, в тому числі й естетичної, є цілепокладання, яке пов'язане з умінням планувати і об'єктивно оцінювати результат праці, тому і в цьому розділі також розглядаються особливості його формування у дітей молодшого шкільного віку, при вивченні вік повинен бути.

Однією з суттєвих характеристик, що відрізняє дитину від дорослої людини, є її властива «нерозчленованість свідомості, що охоплює і забарвлює всю сукупність її відносин до життя», вона не має «досить диференційованих окремих психологічних функцій», їй властиві «недиференційовані єдності», з яких «поступово тільки шляхом розвитку та виникають окремі функції» (Мелік-Пашаєв, 2006, с. 65). Таким чином, естетична свідомість дитини семи і до десяти років не виділяється з цієї недиференційованої єдності і виділення її естетичних функцій може бути лише результатом цілеспрямованого розвитку під впливом педагогічних втручань.

Більшість видатних вчених – Б. Ананьєв, А. Анджейчак, І. Волощук, . Н. Гурець, І. Демченко, І. Коган, Н. Лейтес, Б. Неменський, В. Сухомлинський та інші науковці, вони зосереджують та стверджують і відзначають, що суттєву різницю в мисленні дорослих і дітей першого ступеня навчання. Дорослі люди переважно мислять в абстрактних поняттях, а дітей здебільшого в образах, кольорах і звуках. Мислення та фантазування дітей молодшого шкільного віку має яскраво виражений

образний характер. Образне мислення протікає протягом усього навчального процесу в закладі освіти і значно переважає логічне мислення в учнів початкової освіти. Тому більшість вчених пишуть про підтримку розумових образів молодших школярів, про естетичне виховання через художній образ. Проте більшість вчених відзначає інтенсивність розвитку мислення в цьому віці, що виявляється в умінні «виділяти властивості та ознаки предметів і явищ» (Матюшкін, 2001, с. 51), роблячи на основі цього узагальнення, у формуванні елементарних наукових понять, а потім і в умінні словесно-логічно мислити та міркувати.

Також слід звернути увагу на асоціативність мислення дитини. Діти молодшого шкільного віку зазвичай пов'язують поняття «добро» і «краса», тобто їхнє естетичне ставлення до дійсності базується не на естетичних, а на морально-етичних уявленнях. Все, що люблять діти, називається прекрасним. Тому при формуванні у молодших школярів естетичного смаку, свідомості, суджень тощо необхідно враховувати духовно-моральні аспекти, відображені в народних традиціях і народній творчості, акцентуючи увагу на поняттях «добро» і «любов». «підтримати», про особливості асоціативного мислення дітей.

Формування естетичної культури у дітей молодшого віку починається з естетичного почуття, яке є важливим показником естетичного розвитку. У дітей початкової освіти відбувається перебудова емоційно-мотиваційної сфери, яка не обмежується лише до появи нових мотивів і зрушень, перебудов в ієрархічній мотиваційній системі дитини. У цьому віці свідомі переживання формують «стійкі афективні комплекси» (Пометун, 2004, с. 91). У дитині молодшого шкільного віку властива «факти підвищеної чутливості до екзистенційних переживань» (Пасічний, 2003).

Багатство різних естетичних почуттів визначається багатством їх об'єктивності та різноманітністю об'єктів, що сприймаються. За словами Н. Аверянова, Є. Антонович, О. Борисова, І. Вікторенко, П. Гандзій та інші, діти молодшого шкільного віку є найбільш сприятливим та впевнені для

інтенсивного розвитку естетичних почуттів, смаків дитини.

Дослідження ряду вчених переконують, що у дітей молодшого шкільного віку легко формується любов до різних видів естетичної діяльності та їх смаків. Науковець-педагог І. Глінська, зазначає, що естетичні почуття інтенсивніше розвиваються в діяльності, ніж при сприйнятті художнього твору.

Ще на одну, принаймні важливу особливість вказує А.Ковальов. Він стверджує, що на розвиток почуттів дітей молодшого шкільного віку багато в чому впливає його наслідувальна діяльність.

У дітей початкової освіти естетичні почуття ще глибокі і різноманітні і зазвичай знаходять своє вираження в яскравому зовнішньому прояві при сприйнятті естетичного предмета. Їх диференціація та індивідуалізація спостерігається лише в процесі подальшого навчання та виховання. Ці процеси базуються на попередньому естетичному досвіді. Предметна конкретність наближає естетичні почуття до естетичних потреб.

Естетичне сприйняття мистецтва і дійсності є головною невід'ємною частиною естетичного ставлення людини до світу. Характеризується здатністю людини розпізнавати в оточуючих предметах і явищах властивості, що викликають естетичні почуття. Цей процес досить складний, оскільки в сприйнятті естетичного об'єкта беруть участь практично всі психічні процеси індивіда – відчуття, сприйняття, уява, мислення, воля, емоції. Саме синтез мистецтва цих психічних процесів людської, особливо дитячої, психіки, що виявляються в акті взаємодії з естетичними сторонами життя, з мистецтвом, якнайкраще відкриває багаті можливості формування базової естетичної культури середньої школи. студент. Ці психічні функції в процесі сприйняття краси навколишньої дійсності або художнього твору вибудовуються в певну міжфункціональну систему, яка є механізмом сприйняття художнього твору (Голінська, 2023).

Естетичні смаки і знання в початковому віці це випадковий, фрагментарний, неповний, недиференційований. Деякі з них діти

отримують із повсякденного життя. Часто це знання неусвідомлене, засноване на природних талантах, потягу до доброго, красивого, прекрасного, закладених від народження. Діти в процесі малювання отримують частину естетичних знань та правил (знання кольорознавства, форми, пропорції, композиції та інше); література (читання та обговорення літературних творів: створення автором художнього образу героя; різні види мистецтва: хореографія, музика та інші види діяльності, до яких дитина залучається як дорослий до естетичного прикраси. Мета полягає в тому, щоб залучення прекрасного естетичні знання не трансформувалися у свідомості дитини з примхи, вона запам'ятовувала їх спонтанно, це не були сформовані правила, шаблони по зразку (Голінська, 2021).

Молодший шкільний вік вважається часом розвитку особистості, часом «соціалізації» та залучення особистості до мистецтва та культури. На першому ступені навчання важливо, щоб знання виступали передусім як широкий орієнтир і допомагали включати життєвий досвід дітей у процес засвоєння предметного змісту. На наступному рівні вони повинні служити фундаментом, на якому будується пізнавальна діяльність школярів. Такий підхід психології до розуміння ролі знань у розвитку особистості школяра, з одного боку, орієнтує на великі пізнавальні можливості мистецтва, з іншого боку, застерігає від вузького розуміння цих можливостей (Балл, (2002).

На початковому етапі виховання починається формування естетичних суджень і навіть відносин і оцінок, які виражаються через естетичні судження і є частиною естетичного смаку. Вони завжди містять елемент вибору. Крім того, естетичний смак також виражається через естетичне судження. Тому естетичне виховання учня молодшого шкільного віку обов'язково передбачає формування естетичних суджень. Естетичне судження — це обґрунтована естетична оцінка предметів і явищ об'єктивного світу, виражена або у формі простого твердження про красу чи уродливість предмета, або у формі теоретично обґрунтованого доказу того, чому саме цей предмет є прекрасним, яка його краса. У початковій освіті

діти висловлюють естетичні судження у вигляді коротких висловлювань: «подобається - не подобається», «люблю - не люблю», «добре - погано», «красиво - некрасиво». Молодші школярі ще можуть логічно обґрунтувати свої переваги, що виходить з особливостей розвитку мислення, пояснюється нерозривністю понять і недостатнім рівнем знань (Барко, (2001).

Характерна для дитини молодшого шкільного віку відсутність фрагментарності сприйняття і недиференційованості свідомості пояснює також її нездатність до більш розгорнутого і розгорнутого естетичного судження. Дитина не в змозі мати власні критерії внутрішньої краси, щоб пояснити або висловити їх більш детально (Демченко, 2002).

У процесі естетичної діяльності під керівництвом педагога на основі естетичних знань, розвиненого естетичного сприйняття та естетичного почуття формуються естетичні потреби, які лежать в основі формування творчих здібностей особистості і тому потребують особливої уваги до формування потребно-мотиваційна сфера особистості. Найбільш впевнену класифікацію потреб запропонував американський психолог І. Дичківська. Наконці власній системі розробці яка потребує розташовані у вигляді «сходів», в основі яких знаходяться найпростіші фізіологічні, а на вершині сходинків більш високі – естетичні (Коберник, 2006).

Естетична потреба належать до розряду духовно-функціональних (біологічних) потреб дитини. Початковим етапом формування естетичної потреби є позитивна емоційна реакція на сприйняття предметів. Вони «активізують узгодження бажань, прагнень і цілей, що впливають на наочно-образне мислення суб'єкта» лише на рівні творчо-логічного мислення (Кириченко, 2002, с. 38). Виникнення потреби пояснює С. Коновець, як результат «активної діяльності суб'єкта в естетичному перетворенні дійсності», тобто процесу формування певних якостей учня початкової освіти (Коновець, 2000, с. 20).

У дітей молодшого шкільного віку формується такий компонент діяльності, як цілепокладання розвинене слабо і тільки формується. Це

пояснюється тим, що вольова діяльність ще недостатньо реалізована певним задумом, а тому задум нестійкий і часто змінюється. Крім того, у процесі творчості дитина, як правило, замислюється над змістом твору, задумом його виконання, над використанням образотворчих і технічних засобів, тому вирішуючи всі питання, які постає перед художником (актором, автором, композитором) думає, що більшість часу думає про це заздалегідь. Це, в свою чергу, відбувається через вікові особливості і, зокрема, слабку увагу. Дітям ще важко зосередитися на попередньому розгляді змісту задуму, детальному плануванні всього твору, доборі виражальних засобів та інше. Проте психологічні дослідження і практика показують, що можна ввести дитина дошкільного віку має деякі елементи попереднього обдумування праці, але це вимагає певних педагогічних зусиль. Наприклад, виготовляючи виріб, дитина повинна усвідомлювати призначення і цінність свого виробу, інакше для неї буде втрачено сенс її діяльності, а безглузді маніпуляції з матеріалами та предметами не приведуть до позитивних результатів. Крім того, чітке усвідомлення мети власної діяльності, мети виробленого продукту є могутнім стимулом, позитивним мотивом, який не тільки стимулює дитину до праці, а й дає можливість залучити вольові зусилля для досягнення бажаного. бажану мету для досягнення. Таким чином, цілепокладання є єдиною основою для розвитку вміння дитини планувати свою роботу. Усвідомлення мети дозволяє як передбачити результат, так і розробити шлях до його досягнення (Дворак, (2002).

«Форма прояву потреби, - пише С. Конопко – що є естетичний інтерес, спрямований більше на певні естетичні цінності та їх засвоєння, ніж на естетичні потреби» (Конопко, 2000, с. 25).

Естетичні інтереси дітей початкової освіти нестійкі й різноманітні. Причиною в цього є недостатньо вихована та розвинена воля, переважання мимовільної уваги та велика вразливість.

У загальній спрямованості особистості учнів початкової освіти є інтерес до естетичних смаків — це її емоційно-інтелектуальне реагування на

явища навколишньої дійсності, здатність бачити красу і виразність праці в усіх її проявах і виявляти естетично цінне. і привабливі в оточенні.

Таким чином, естетична культура особистості дітей початкової освіти є інтегральною особистісною характеристикою, яка визначається особливостями естетичної свідомості та естетичної діяльності в момент його життя, на даному етапі його розвитку на доступному для дитини рівні; це сукупність компонентів естетичної культури особистості, що закріплюється за учнем на даному етапі його розвитку; це естетична ціннісна орієнтація дитини, залучення її до діяльності з освоєння і перетворення світу за законами краси. Отже, на нашу думку, є вікові особливості формування естетичної культури молодших школярів, у яких має розвиватися весь комплекс педагогічних засобів і форм роботи, естетична діяльність учнів середнього шкільного віку з розвитку різноманітні художні ремесла на уроках мистецтва вважається найбільш ефективним.

1.3. Урок образотворчого мистецтва як формування естетичної культури молодших школярів

У Новій українській школі з творами мистецтва діти зустрічаються насамперед на уроках «Мистецтво» (синтетичне мистецтво (театральне та літератури), музики, образотворчого мистецтва). Ці види мистецтва у предметі є основою в системі естетичного виховання дітей початкової освіти. Система мистецтва відіграє вирішальну роль у формуванні естетичних ідеалів дітей початківців, їх художніх смаків, навиків, спостережень естетичного ставлення до дійсності мистецтва.

За своїм змістом та характером теми освітньої галузі «Мистецтва» як предметів шкільної початкової освіти є збірними, узагальнюючими, інтегративними, комплексними, синтетичними. Вони є складною єдністю

самого мистецтва, його теорії та історії, його практичних творчих можливостей.

В освітньому закладі викладають не мистецтво: не літературу, музику, образотворче мистецтво як таке, а навчальні предмети з мистецтва, які вирішують завдання всебічного розвитку та виховання школярів, поєднуючи в собі елементи самого мистецтва, науки про нього та практичних навичок.

Образотворче мистецтво як комплексний предмет поєднує в собі знання самих творів мистецтва, елементів історії мистецтва, теорії художньої діяльності, оволодіння навичками практичного зображення, образотворчої компетентності та творчого самовираження.

Розглянемо освітні можливості, що складають зміст шкільного предмета образотворче мистецтво. Слід мати на увазі, що цей предмет знайомить учнів не лише з живописом, графікою та скульптурою, які складають групу образотворчого мистецтва, а й з архітектурою та декоративно-прикладним мистецтвом. Серед існуючих мистецтв особливе місце посідають п'ять перелічених мистецтв. Твори образотворчого мистецтва, декоративно-прикладного мистецтва, осінньої, зимової та весняної архітектури створюється поєднання естетичне середовище, що оточує людину вдома, на роботі та в громадських місцях. Отже, це міські архітектурні ансамблі, парки, інтер'єри, монументальні твори живопису і скульптури, предмети декоративно-прикладного мистецтва, технічні споруди, які щоденно впливають на людину, незалежно від наявності в неї естетичних потреб.

Ознайомлено зі змістом предмета «Мистецтво» водночас сприймання та вивчення художніх творів, розвиток образотворчої компетентності, розвиток творчого ставлення до дійсності та художньої творчості дітей.

На уроках мистецтва розвиваються вміння бачити, спостерігати, розрізняти, аналізувати та поєднувати класифікацію естетичного явища дійсності. Формує у дітей почуття естетики, уміння захоплюватися та

спостерігати красою справжньої дійсності та творів мистецтва. Вони перетворюють людину та дитину на майстра художника.

Образотворче мистецтво дає дітям початкової освіти можливість розвивати розумові якості, вміння творчо й естетично підходити до вирішення різних життєвих завдань.

На сьогоднішній день існує безліч освітніх навчальних програм з мистецтва, доступних викладачеві. На основі навчального предмету «Образотворче мистецтво та художня праця» Л. Любарська, сформульовано такі завдання уроків мистецтва: розвиток розуміння явищ навколишньої дійсності; формування практичних навичок образотворчої діяльності; систематичний і цілеспрямований розвиток зорового сприймання, відчуття кольору, композиційної культури, просторового мислення, уяви, образотворчої уяви та комбінаторики, уміння виражати розв'язання творчих завдань (ілюстрації, конструювання) у виразних образах; формування активного естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, уміння практично застосовувати художні навички в процесі трудової, навчальної та громадської діяльності (Любарська, 2002, с. 50).

Засвоєння учнями знань елементарних основ реалістичного малюнка, формування навичок малювання з натури, по пам'яті, після презентації, ознайомлення з особливостями праці в галузі декоративно-прикладного мистецтва, а також народним мистецтвом, скульптури та аплікація, елементарний дизайн. Розвивати образотворчі здібності дітей, художній смак, творчу уяву, просторове мислення та естетичне почуття.

Мистецтво в початковій школі: система навчання в 1-4 класах за програмою Л.Масол. Одним словом, суть Л.Масол «Мистецтво» можна пояснити такими пунктами:

По-перше, відмінність предмета мистецтва від предмета науки: якщо на уроках «точних» наук (фізики, хімії, математики) домінує логічне мислення, а почуття й емоції займають підлегле положення, то на уроках естетичний

цикл (література, музика, образотворче мистецтво), емоції відіграють набагато більшу роль, принаймні не меншу, ніж логічне мислення.

По-друге, наука вивчає саму тему, а мистецтво – ставлення людини до теми. Ця відмінність накладає особливий відбиток на методи навчання.

Третє: щоб зрозуміти, що хоче сказати йому «відправник», «одержувач» повинен, так би мовити, злитися з ним в емоційне ціле. Цей закон художнього засвоєння визначає специфіку передачі художнього знання.

Четверте, вноситься суттєва зміна в розуміння призначення знань, умінь і навичок у навчанні мистецтва. «Художня творчість може і повинна не лише супроводжувати набуття знань і навичок, а й бути з нею щоденно пов'язана». Знання, уміння і творчість мають бути не самоціллю, а засобом оволодіння мовою мистецтва – сприйняття своєї художньої інформації мовою мистецтва» (Масол, 2006, с. 84).

Сама мова мистецтва, та історія не є сутністю, змістом мистецтва. Тому небезпечно робити це метою, а не засобом навчання, навчання та розвитку в школі, де головним завданням є виховання особистості, а не спеціаліста. Шкільних років необхідно прививати та прокладати дитині шлях не до зовнішніх, а до внутрішніх явищ мистецтва, до його емоційно-морального, не тільки професійного, а й особливо людського змісту – досвіду віків у вихованні особистості. ставлення до світу. Не можна дивитися на мистецтво як на пігулку, яка врятує від проблем. Це був і є лише інструмент у боротьбі за переконання, за уявлення про добро і зло, про прекрасне і потворне. Мистецтво є полем цієї боротьби. Це плуг на полях душі, а не ліки. Плуг сам не оре. Треба знати, як ним користуватися.

Тому не тільки знання грамоти чи мистецтвознавство мають становити сутність предмета мистецтва в Новій українській школі в початковій освіті. Не форма, а виражений формою зміст має стати справжнім змістом предмета. Загальне завдання предмета розкривається у двох взаємопов'язаних і істотних елементах:

1. Захоплення мистецтвом. Поза захопленням мистецтвом, поза захопленням може постати насолода своїми творами як потреба постійного (довічного) спілкування з ним, але може бути й справжнє спілкування з мистецтвом взагалі. В іншому випадку спілкування суто формальне, фіктивне, «для протоколу». Розвитку потягу до мистецтва на кожному уроці надається принципове значення. З цією метою в програмі розроблено низку конструктивно-методичних прийомів;

2. Художній розвиток (культура). Це завдання розшифровується на багатьох елементах, які у своїй триєдності розкривають свою сутність: суть, зміст мистецтва, мова мистецтва, задум, креативність, творчість (Коновець, 2001).

Для наочного уявлення результатів порівняльного аналізу освітніх програм з образотворчого мистецтва нами складено у таблиці 1.1., де вказані точні назви програм, їх автори, основні цілі, частка використання в сучасних загальноосвітніх школах, а також частка їх впливу на процес соціалізації учнів.

Таблиця 1.1.

Порівняльний аналіз освітніх програм з мистецтва

Автор	Назви програми	Головні цілі	%використання в сучасних загальноосвітніх школах	Специфіка
Неменський Б. М.	Образотворче мистецтво та художня праця. 1-9 кл.	Спрямована на духовний розвиток особистості, розвиток художнього сприйняття та самовираження, на ознайомлення із шедеврами вітчизняного та зарубіжного мистецтва. Передбачає навчання прийомів роботи фарбами, тушшю, крейдою та іншими матеріалами.	Використовується приблизно в 42% шкіл.	Виділено три способи художнього освоєння дійсності: образотворчий, декоративний та конструктивний (зображення, прикраса та споруда).
Кузін В.С. та ін.	Образотворче мистецтво.	Спрямована на розвиток у дітей образотворчих	Використовується приблизно в 31% шкіл.	Основні розділи: бесіди з образотворчого

		здібностей, художнього смаку, творчої уяви, просторового мислення, естетичного почуття та розуміння прекрасного, виховання інтересу та любові до мистецтва.		мистецтва, малювання з натури (малюнок, живопис), тематичне малювання, декоративна робота, аплікація.
Алеєв В.В., Науменко Т.І.	Інтегровані уроки мистецтва.	Спрямована формування цілісного ставлення до мистецтві.	Використовуються приблизно 0,3% шкіл для організації факультативних занять	Передбачає комплексне використання в рамках одного заняття творів музики, живопису, літератури, розгляду тем-образів, тем-ситуацій, виконання системи творчих завдань.
Шпікалова Т.Я.	Образотворче мистецтво. Основи народного та декоративно-ужиткового мистецтва. 1-4 кл.	Націлена на формування цілісної естетичної культури молодших школярів, активізацію пізнавального інтересу до вивчення витоків народного та декоративно-ужиткового мистецтва, розвиток творчих здібностей дітей.	Використовується приблизно у 4% шкіл	Передбачається інтеграція образотворчого мистецтва та художньої праці

Порівняльний аналіз освітніх програм з мистецтва виявив, що на першому плані стоять такі завдання: художній розвиток; формування художніх знань, умінь, навичок; морально-естетичний розвиток. При цьому упущено суттєвий аспект, який відповідає новим тенденціям розвитку освіти та відповідає сучасним викликам часу, – формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва (Ірклієнко, (2001).

З наведених висновків, зроблених з урахуванням аналізу теоретичних джерел, методичних і програмових матеріалів, випливає, що в педагогічній науці проблема мистецтва в естетичному та загальнокультурному розвитку

школярів у цілому розроблена мало. Важливість і необхідність комплексного впливу мистецтв на формування естетичної культури особистості учня середнього шкільного віку, на формування естетичних інтересів учнів як необхідної умови їх загальнокультурного і морального розвитку обґрунтовуються те, що вплив різних видів мистецтва в їх органічному зв'язку з учнями забезпечує цілісність і гармонійність їх розвитку, багато в чому забезпечує успішність оволодіння художніми знаннями, вміннями і навичками. Але це пояснюється тим, що взаємодія мистецтв зумовлена розмаїттям форм людської діяльності, розмаїттям духовних потреб і сприяє включенню школярів у процес естетичного освоєння дійсності та мистецтва. У цьому процесі вони виявляють свої творчі здібності та індивідуальні здібності: естетичне сприйняття, естетичні переживання, уяву, фантазію, естетичні інтереси та потреби, за допомогою яких формується естетичне ставлення до дійсності та навколишнього середовища.

Водночас кожна складова естетичної культури — естетичне сприйняття, естетичне почуття, оцінка, смак, судження, ідеал, потреби — детермінується розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю школяра і призводить до істотних змін у його світогляді. Переконавання, поведінка роблять його суб'єктом естетичної діяльності, сприяють всебічному розвитку його творчих здібностей відповідно до предметних законів краси і гармонії. Звичайно, рівень естетичного розвитку школярів, підготовленість до життя та майбутньої діяльності визначається їх загальною культурою. Мистецтво в розмаїтті його родів і жанрів, як найбільш концентроване вираження естетичного, сприяє через естетичне відношення загальному культурному розвитку школярів, їх мистецькому стрижню художньо-естетичного розвитку (Кардашов, (2007).

Таким чином, використання педагогами в навчально-виховному процесі різноманітних видів образотворчого мистецтва в їх взаємодії дозволить ефективно формувати естетичні інтереси в цілому, сприятиме

оптимізації естетичного виховання та загальнокультурного розвитку школярів, а також формуванню їх естетичної культури .

Таким чином, можливо зробити висновки, що естетична культура особистості є інтегральною особистісною характеристикою особистості, що свідчить про її причетність до естетичного освоєння та перетворення дійсності за законами краси. Він містить компоненти естетичної свідомості та естетичної діяльності: естетичне почуття, естетичне сприйняття, естетичний смак, естетичний ідеал, естетична потреба, естетичне знання, естетична дія, естетичне судження. Процес формування естетичної культури молодших школярів здійснюється переважно з використанням художніх засобів, зокрема на уроках образотворчого мистецтва, і має свої особливості.

Беручи до уваги естетичну сутність самого образотворчого мистецтва та те, що саме предметні програми художнього циклу ставлять завдання естетичного розвитку дитини, можна дійти невтішного висновку, що в рамках школи це так. Освіта, образотворче мистецтво є найважливішим засобом формування естетичної культури особистості.

Водночас не всі існуючі програми з «Мистецтв» а або мистецтво мають першочерговою метою формування естетичної культури молодших школярів, що потребує розробки спеціальних методичних матеріалів.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Діагностика формування естетичної культури молодших школярів

За своїм змістом і структурою естетична культура є багатовимірним утворенням, яке не зводиться ні до окремих своїх компонентів, ні до абстрактної єдності, простої сукупності естетичних аспектів, як ми зазначали в розділі 1.1 нашої роботи. Естетична культура людини — це єдність трьох складових: по-перше - естетичних почуттів і емоцій як вихідних складових і основи естетичної свідомості, усієї естетичної культури людини, естетичних оцінок, ідеальних уявлень як вищих складових естетичної свідомості; по-друге - знання, що є основою естетичних поглядів і переконань, світогляду людини; по-третє - в усіх видах і формах діяльності переважають здібності, розвинені навички, потреби, творчі здібності, необхідні прояви, використання естетичних моментів, аспектів. Естетична культура, що складається з цих основних частин, знаходить своє конкретне вираження, своє втілення, свою матеріалізацію в усіх сферах людської діяльності, кожна з яких також має свої естетичні моменти та сторони (Кульчицька, (2007)).

На першому місці в структурі естетичної культури людини стоять естетичні почуття, естетичні смаки та інші елементи естетичної свідомості. Спочатку, звичайно, треба навчити людину відчувати та бачити красу навколо себе, тобто виховати в неї дух, естетичні почуття, а вже потім, на основі розвиненої до певного рівня і певним чином естетичної свідомості, навчати та прививати естетична творчість людини, насамперед творчість краси навколо себе.

Виходячи з цього, правомірно було б розглядати естетичну культуру як певне ціле і суму, сукупність естетичних установок, естетичної свідомості та естетичної діяльності. Ця сума є не механічною, простою, а інтегративною, тобто наскрізною. Таким чином, можна виділити критерії оцінки естетичної культури особистості. Це естетичні почуття, естетичні знання (уява) і ступінь залучення дитини до естетичної діяльності.

Розвиток естетичного почуття молодших школярів як складової естетичної культури особистості неможливо уявити окремо від розвитку естетичних знань школяра. З одного боку, сама по собі кількість і якість естетичних знань не може свідчити про рівень розвитку естетичних почуттів. Але разом з тим у процесі ознайомлення з красою природи, символікою та величчю мистецтва відбувається формування естетичного почуття учня. Найбільш ефективним цей процес є тоді, коли дитина залучена до безпосередньої практичної діяльності, коли вона не лише пасивно сприймає та розмірковує, а й намагається творити красу своїми руками, застосовує отримані знання на практиці. Тому є достатні показники ступеня формування естетичної культури молодших школярів під час естетичних знань та естетичних дій молодших школярів проявляється на уроках мистецтва (Романченко, (2002).

Визначивши показники рівня сформованості естетичної культури учнів середнього шкільного віку, ми розпочали дослідно-експериментальну роботу. Наше дослідження проводилося в три етапи: констатуючий, формуючий та контрольний.

Навчальний експеримент проводився на базі навчального закладу Херсонській гімназії № 14 Херсонської міської ради (за українським законодавством). В експерименті взяла участь 21 дитини.

Діагностика естетичних знань учнів середнього шкільного віку на опитувальному етапі експерименту проводилася нами за допомогою анкети. На основі розробки діагностичних матеріалів П. Мандзій нами складено (доопрацьовано) анкету для визначення рівня естетичних знань учнів

розділу «Вивчення народних ремесел», яка складається з десяти питань. Кожна правильна повна відповідь оцінювалася в 1 бал, неповна – в 0,5 бала, а неправильна відповідь або її відсутність – в 0 балів (Мандзій, 2001).

Анкета

визначення рівня естетичних знань молодших школярів під час уроків мистецтва

(«Вивчення народних промислів»)

1. Що таке народні промисли? (Один із видів народної художньої творчості, виготовлення художніх виробів.)
2. Які види народних промислів ви знаєте? (різьблення по дереву, кераміка, глиняні іграшки, дерев'яні іграшки, художні лаки).
3. Назвіть відомі вам народні промисли. (Бондарство, Ковальство, Опіщанська та Косівська розписи по кераміці, Вишивка, Гутництво, Писанки, Лялька мотанки, Різьба по дереву, Петриківський і Самчиківський розписи та ін.).
4. Як ви оцінюєте естетичну цінність свого виробу? (Форма, колір, декор, матеріал та їх взаємна сполучуваність).
5. Перелічіть уроки, на яких вам знадобляться знання про народні художні промисли. (Математика, образотворче мистецтво, українська мова, літературне читання, Я досліджую світ та інші предмети)
6. Перелічіть основні елементи Косовського розпису «трави». («травинки», «крапельки», «смереки», «сонце», «кущик»).
7. Назви етапи створення Петриківського розпису. (Ескіз, детальне промальовування орнаменту, оживлення малюнку).
8. Перелічіть етапи виготовлення Опіщанської глиняної іграшки (Ліплення, склеювання, сушка, випал, відбілювання, фарбування, розпис).
9. Назвіть основні кольори. (Синій, Червоний, Жовтий).
10. Назвіть основні кольори колірного спектру. (Червоний, жовтий, синій, помаранчевий, зелений, фіолетовий. Колір веселки. Кожен мисливець хоче знати, де сидить павич).

У зв'язку з виділеними показниками розвитку естетичної культури учнів початкової освіти на уроках образотворчого мистецтва нами розроблено три рівні: високий, середній та низький. Високий рівень естетичних знань вимагав повної творчої відповіді на всі запитання анкети (10 балів). Середній рівень включав неповні відповіді або відповіді на всі запитання анкети (9,5 – 6 балів). Низькі естетичні знання відзначені у студентів, які відповіли менше ніж на половину запитань анкети або представили неповні фрагментарні знання з усіх запропонованих питань (5,5 - 0 балів).

Високі естетичні знання молодших школярів передбачали наявність уявлень і художніх знань про колір, різні види народного декоративно-прикладного мистецтва, а також про народну художню творчість загалом.

Середній рівень естетичних знань передбачав наявність у молодших школярів чітких уявлень про колір, види народних ремесел, а також про художньо-перетворювальну діяльність людини. Однак серед учнів середньої школи були прогалини в знаннях, де знання були фрагментарними та неповними.

Низькі естетичні знання молодших школярів свідчать про неповні уривчасті уявлення (або їх відсутність) учнів про мистецтво, спеціальні художні знання про колір, а також про творчу діяльність людини.

Ми узагальнили результати опитування учнів експериментального класу зведеною таблицею (див. Додаток А), на підставі якої ми узагальнили вимірювання естетичних знань учнів середньої школи на дослідницькому етапі експерименту, піддавши їх математичній обробці. За результатами опитування ми склали таблицю. 2.1, яка відображає рівень естетичних знань молодших школярів на початку експериментальної роботи.

Таблиця 2.1.

Рівень сформованості естетичних знань молодших школярів на констатуючому етапі експерименту

Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
0	0	9	43	12	57

Таким чином, можна зробити висновок констатувального етапу, що високий рівень естетичних знань не мав жоден з учнів, середній – 43% учнів, низький – 57%. При цьому передбачається, що учні другого класу повинні мати певні уявлення і запас знань про проблему, що вивчається, оскільки ознайомлення з видами декоративно-прикладного народного мистецтва з найпоширенішими ремеслами починається в дошкільному дитинстві і є складовою частиною освітніх програм для початкової школи.

Проте з наведених у таблиці даних видно, що загальний рівень сформованості естетичних знань учнів середнього шкільного віку є низьким і потребує цілеспрямованої педагогічної роботи щодо його підвищення.

Естетична діяльність, зокрема рівень розвитку естетичних дій молодших школярів як складової їх естетичної культури та ступінь участі в естетичній діяльності, оцінювалася нами за продуктами діяльності дітей з використанням найважливіших загальноприйнятих правил проектування, які разом визначають оптимальну функціональність речі (або цілісного середовища): форму, колір, матеріал і декор, розробляються разом з основними функціями виробу і є критеріями оцінки естетичної цінності речі (середовища) (П. Мандзій, 2006). Аналіз продуктів діяльності дітей ми проводили за листом оцінювання проекту за п'ятибальною системою. До високого рівня розвитку естетичної діяльності віднесено учнів, які набрали 5 балів, до середнього – 3-4 бали, до низького – 2-0 балів.

Результати експериментального дослідження (див. Додаток Б.) показали, що у більшості учнів естетична культура розвинена недостатньо.

У зв'язку з цим ми розробили систему експериментального мистецького навчання з метою підвищення рівня естетичних знань молодших школярів, удосконалення їх практичних навичок, а також формування їх активної творчої позиції, тобто для розвитку естетичної культури учнів. молодших школярів у цілому (див. п. 2.2).

Таким чином, обрані нами критерії, показники та рівні, а також діагностичний інструментарій дозволили повніше уявити рівень розвитку естетичної культури учнів середнього шкільного віку на сучасному етапі.

2.2. Методика формування естетичної культури молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва

Уроки мистецтва дуже різноманітні за змістом. Це і знайомство з різними видами художньої діяльності та різними жанрами образотворчого мистецтва. В основу нашої дослідно-експериментальної роботи було покладено один із необхідних змістовних блоків навчання учнів початкової школи образотворчому мистецтву – навчання народного та декоративно-ужиткового мистецтва. Учні експериментального класу працювали за програмою Т. Савченко «Мистецтво», що надає учням початкових класів найбільш повні можливості для ознайомлення з народним мистецтвом України. Декоративно-прикладне мистецтво, як уже зазначалося вище, доступніше, ближче і зрозуміліше дітям молодшого шкільного віку, ніж елітарне мистецтво. Народне мистецтво є невід'ємною частиною культурної спадщини країни. Твори декоративно-ужиткового мистецтва відображають художні традиції, звичаї, світорозуміння, сприйняття світогляду і художній досвід народу, зберігають історичну пам'ять. Через народну творчість дитина пізнає традиції, звичаї та особливості побуту народу, стає частиною його культури. Традиції народної творчості можуть розвиватися лише за умови спадкоємності поколінь.

Практично в усіх навчальних програмах з образотворчого мистецтва,

художньої праці та технологій розроблені та викладаються основи ознайомлення молодших школярів з декоративно-ужитковим мистецтвом. Групові заняття з того чи іншого виду декоративно-прикладного мистецтва дуже поширені в школі чи в школі. система додаткової освіти школярів. Проте багато вчителів вважають уроки образотворчого мистецтва основою залучення молодших школярів до народної творчості. Навчальними та виховними завданнями уроків образотворчого мистецтва щодо ознайомлення учнів початкової школи з народним і декоративно-прикладним мистецтвом є:

- формування естетичної культури та духовного світу учнів, уміння об'єктивно сприймати й аналізувати художні твори всіх видів і напрямів на основі національних і загальнолюдських цінностей, тобто формування в молодших школярів ціннісного ставлення до світу;

- виховання активного естетичного ставлення до дійсності та до мистецтва, до явищ художньої культури, традицій народного мистецтва, поваги до праці народних майстрів;

- знання декоративно-прикладної функції мистецтва як художнього вдосконалення середовища проживання людей, умов їх праці;

- розвиток уявлень про національну своєрідність вітчизняної культури, стильових особливостях російського народно-ужиткового мистецтва;

- навчання основам декоративно-ужиткової діяльності, оволодіння образотворчою мовою образотворчого мистецтва, комплексом засобів художньої виразності;

- розвиток умінь та творчої діяльності учнів у процесі декоративно-практичної діяльності.

Тому одним із головних завдань уроків мистецтва в початковій школі є оволодіння молодшими школярами національною художньою культурою, розвиток уміння емоційно сприймати й правильно оцінювати твори різних видів традиційного мистецтва, а також виховання у дітей володіння

художньою формою та активне естетичне ставлення до народних традицій.

Важливою передумовою змісту і методів навчання мистецтва в початковій школі є зв'язок із побутом і традиціями народного мистецтва.

Засвоюючи курс освітньому процесі «Мистецтво», учні отримують уявлення про роль мистецтва в суспільному житті, основи Українського і світового мистецтва, особливості різних видів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, знайомляться з їх художньою мовою.

Особлива увага приділяється процесу ознайомлення з декоративно-прикладним народним мистецтвом, під час якого у дітей виховується любов до рідного краю, його культури, виникає бажання продовжувати національні мистецькі традиції, закладені предками. Департамент мистецтва та ремесел є рівноправною та незалежною частиною програми з образотворчого мистецтва. На думку авторів таких програм (Т. Голінська, В. Котляр, Л. Масол, А. Мелік-Пашаєв, Б. Неменський та інші науковці-педагоги), декоративно-прикладне народне мистецтво представляє особливе виховне значення завдяки своїй порівняльній простоті та доступності образотворчої мови. П'ята частина всіх уроків присвячена знайомству з цим видом мистецтва.

Про це йшлося в програмі Б. Неменського «Образотворче мистецтво», зміст уроків образотворчого мистецтва викладено у двох основних розділах навчальної програми: «Сприйняття дійсності та мистецтво» та «Практична діяльність». Ознайомлення з декоративно-прикладним народним мистецтвом відбувається як у процесі сприйняття дійсності та мистецтва, так і в процесі практичної діяльності школярів, яка включає декоративну роботу на площині та декоративне вирішення об'ємних предметів (Неменський, 1987).

Ознайомлення з творами декоративно-прикладного народного мистецтва відбувається під час практичних занять на уроці та під час бесід про народне мистецтво. Одночасно розвивається художнє сприйняття дітей: під керівництвом учителя вони поступово засвоюють, які засоби виразності

характерні для декоративно-ужиткового народного мистецтва і як ці засоби (простір, композиція, колір, ритм тощо) використовуються у творах народних майстрів.

Одним із основних компонентів художнього сприймання молодших школярів є їхня чутливість до художніх творів, яка виявляється як у здатності відчувати настрій творів народного мистецтва, так і в розумінні кольору, розміру, форми, матеріал творів створюється майстром для використання в реалізації художнього задуму. Важливою складовою художньо-естетичного сприйняття є вміння висловлювати своє ставлення до твору декоративно-ужиткового народного мистецтва. Досвід показує, що діти молодшого шкільного віку хоч і емоційно відгукуються на твори народної творчості, але не завжди можуть висловити свої почуття і судження. Тому слід поступово готуватися до розбору цих творів і активізувати мовні навички. Розвиток художньо-естетичного сприймання досягається розширенням кола знань і уявлень про народне декоративно-прикладне мистецтво. Програма передбачає ознайомлення з традиційними видами декоративно-прикладного мистецтва – народною іграшкою, розписом, вишивкою, ткацтвом, соломоплетінням, керамікою, витворами народних умільців та різними художніми техніками.

Основою вивчення творів декоративно-прикладного народного мистецтва є розвиток сприйняття художнього образу. Відомо, що в народній творчості декоративний образ виражає не одиничне, а загальне, видове, родове (лист, квітка, дерево, птах, кінь тощо) поняття. У народному мистецтві прийнято виділяти образні типи виробів традиційних ремесел, що відображають міфологічні та естетичні уявлення народу. Наприклад, образи птаха, коня, дерева життя, жінки, знаків і символів землі, води і сонця можна побачити в різних традиційних художніх техніках: вишивці, ткацтві, мереживі, розпису по дереву та металу, різьблення по дереву, кераміки тощо. Аналізуючи художні достоїнства того чи іншого твору декоративно-ужиткового народного мистецтва, необхідно звернути увагу на його образне

вирішення, властивості матеріалу, виразність форми і пропорцій, колірне вирішення твору. річ, а також ритм і композиція цього орнаменту та його зв'язок з формою і призначенням виробу.

Художній образ твору декоративно-ужиткового народного мистецтва часто пов'язують із символічним образом орнаменту. У народній творчості знаки - символи. По-перше, це так символи сонця, неба, дощу, врожаю в ткацтві, вишивці, кераміка, різьблення та розпис по дереву. Пряма лінія в орнаментах багатьох народів світу означала землю, хвиляста — воду; ромб був звичним для поля, ромб з крапкою в центрі був символом засіяного поля, хрест часто був оберегом від темних сил зла та інші символи. Орнамент зі схожими знаками, що втілювали різні сили природи, переважно надавав речам особливого значення, магічну «охоронну» функцію. На думку дослідників-етнографів, символічне розташування кожного національного орнаменту та всіх його складових визначається не лише уявленнями людей про навколишній світ, а й їхньою вірою в таємна магічна захисна сила декоративні символи.

Сучасна наука не все знає про походження та призначення символів у культурі; в деяких випадках все ж неможливо розкрити значення тих чи інших знаків. Але багато з того, що вдалося з'ясувати та розшифрувати дослідникам, переконливо доводить, що людина висловлювала свої уявлення про життя, красу, кохання та щастя за допомогою декору та використовувала його для прикраси предметів, щоб захистити їх «від усіх бід світу». Так, часто зустрічається в народній вишивці жіноча постать із піднятими руками символізувала прохання «матінки-землі» про сонячне проміння, необхідне для родючості. Поклоніння природі знайшло своє відображення в символах в орнаментах, які дерево життя, коня, птаха тощо, щоб діти глибше і чіткіше відчули символіку декоративно-прикладного народного мистецтва. Щоб усвідомити його роль в житті народу, особливу увагу на уроці слід приділити семантиці іконічного малюнка російського орнаменту і поступово вводити в нього учнів. Для цього програма

рекомендує демонструвати декоровані предмети декоративно-ужиткового мистецтва, які використовуються в побуті та прикрашають побут людини – вишиті рушники, тканини з візерунками, народні іграшки з глини, соломи, льону тощо. Бажано не лише фотографії, репродукції та слайди, а й демонструвати справжні витвори прикладного народного мистецтва, які можна зібрати в рамках позакласної художньо-краєзнавчої роботи.

Особлива увага приділяється зв'язку між сприйняттям художніх творів і практичною діяльністю учнів. Ознайомившись із твором народного мистецтва та основами технології його створення, діти не копіюють запропоновані вчителем зразки, а вчать ся творчо використовувати традиції народного мистецтва у власній декоративно-ужитковій діяльності для створення витвору. оригінальний художній образ. Вони ліплять іграшки, розписують предмети побуту, створюють ескізи національних костюмів та прикрашають вироби за народними мотивами. Наприклад, для закріплення знань про особливості національного орнаменту пропонуються вправи на малювання візерунка на готових силуетах светра, шапки, рукавиці, а також на формування поняття декоративної композиції, спільного завдання на створення. виконується фриз для прикраси класу. Велика увага приділяється формуванню вміння працювати з традиційними народними техніками (декоративна скульптура та живопис, робота з природними матеріалами тощо).

Декоративно-прикладна діяльність має два напрямки: декоративна робота в одній площині (виготовлення візерунків, оздоблення силуетів предметів орнаментом, зображення предметів декоративно-ужиткового мистецтва тощо) та декоративне вирішення об'ємного предмета (декоративна скульптура, художнє конструювання) . та дизайн, робота з природними матеріалами тощо). Декоративно-прикладна діяльність спрямована на вирішення прикладних практичних завдань, тому доцільно розвивати у дітей розуміння зв'язку і залежності між трьома властивостями речі: функцією, матеріалом і оздобленням. Функція - це призначення речі,

матеріал - те, з чого вона зроблена. На уроці учні, як правило, виготовляють лише макети або моделі речей з підручних матеріалів, але їм необхідно знати закони створення реальних речей дизайнером-художником.

Набір матеріалів та інструментів для виконання декоративно-ужиткової діяльності залежить від художньої техніки, в якій виконується робота. Для роботи на площині найчастіше використовують папір, олівець, пензлі, гуаш, акварель, крейду, туш і перо. Для створення об'ємних пластичних робіт використовують папір, картон, клей, пластилін, глину, нитки, природні матеріали тощо. При цьому кожна художня техніка розвиває у дітей певні навички. Так, робота з пластиліном і глиною сприяє кращому засвоєнню глибини простору, об'єму та розвитку дрібної моторики рук; розвиток координації рухів - графічна робота по створенню візерунка та інше. Тому рекомендується звернути особливу увагу на те, щоб на уроці чергувалися види декоративно-ужиткової діяльності як в площині, так і в об'ємі.

Щоб сформувати уявлення про «художнє вирішення речі», дітям слід викладати її декоративну функцію так само, як майстри народного мистецтва підходять до оздоблення предметів побуту: до вибору матеріалу, форма і оздоблення предмета визначаються насамперед призначенням цієї речі. З іншого боку, Б.М. Неменський, дуже важливо, щоб учні засвоїли головну особливість цього виду мистецтва: декорація завжди має практичне призначення і нерозривно пов'язана з предметом, який прикрашає. Тому декоративно-ужиткова діяльність молодших школярів обов'язково повинна мати утилітарний ухил. У процесі створення декоративних виробів практичного призначення у дітей формується художній смак, естетична і технічна культура та її виконання (Неменський, 1987, с. 24).

Особливу увагу слід зазначити та звернути на суттєву різницю в методиці проведення уроків декоративно-практичної діяльності на уроках образотворчого мистецтва та уроках технологій. Хоча розділ «Декоративно-прикладна діяльність» курсу «Образотворче мистецтво» містить окремі

практичні завдання, технічно близькі до завдань уроків технології (аплікація, конструювання з паперу, картону, фольги, пластмаси, дроту, виготовлення виробів з природні матеріали та інше). Основним завданням, яке визначає методіку уроків образотворчого мистецтва, є створення кожним учнем власного, оригінального декоративного образу. Слід зазначити, що прийоми вирізання, згинання та склеювання відпрацьовуються на уроках технології і вже використовуються на уроках декоративно-прикладного мистецтва як технічні засоби створення зображень.

Третьюокласники глибше, ніж другокласники, знайомляться з історією розвитку української декоративно-прикладного мистецтва, його образністю, матеріалами, такими особливостями народного мистецтва, як гумор і колорит. Особлива увага приділяється техніці створення орнаментів у російському ткацтві та вишивці: учні знайомляться з Українськими рушниками та килимами. Удосконалюються уявлення про декоративну композицію, декоративне узагальнення форми, стилізацію та використання геометричних і рослинних орнаментів в оздобленні предметів. Вивчення розділу «Декоративно-ужиткове мистецтво» сприяє розширенню знань дітей про декоративно-ужиткове народне мистецтво України, що дозволяє глибше познайомитися з творчістю народних майстрів. Актуальні навчальні завдання для вдосконалення декоративно-ужиткової діяльності учнів 3 класу є:

- використання у створенні декоративної композиції таких виразних засобів декоративно-прикладного мистецтва, як ритм і симетрія;
- декоративне узагальнення форми предмета, ознайомлення зі стилізацією;
- передача характерних ознак основної форми і деталей предмета за допомогою фактури і форми природних матеріалів (зображення персонажів російських народних казок);
- усвідомлення єдності форми предмета та оздоблення (ліплення та

розпис фігурок загальної форми, наприклад, народних іграшок з глини – «овечка», «коник», «паночка» та інші).

Відповідно до запропонованої методики нами розроблено систему експериментального навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Тематичне планування цих уроків наведено в таблиці. 2.2. (див. Додаток В.).

Таблиця 2.2.

**Тематичне планування експериментальних уроків
декоративно-ужиткового мистецтва**

№ Тема уроку п/п	Тема уроку	Цілі та завдання уроку	Кількість годин
1	«Чарівний світ Петриківки»	Ознайомити дітей із Петриківським розписом: 1) розкрити технічне виконання розпису; вчити дітей поетапно виконувати різноманітні мотиви Петриківського розпису 2) формувати в дітей віком інтерес до народної творчості; 3) стимулювати прагнення своїми руками творити красу, розвивати інтерес до народної творчості; формувати естетичні судження, естетичні дії.	2/1
2	«Чарівний світ Петриківки»	Організувати зображення, в заданій площині використовуючи традиційні схеми розташування візерунка в прямокутній формі, колі; домогтися пропорційності розпису з формою і розміром виробу; розвивати художній смак, творчу уяву і творчу активність; формувати естетичні судження, естетичні дії, виховувати любов до природи та рідного краю.	2/1
3	Твої іграшки. Глиняні народні іграшки	Дати початкові відомості про види сучасного декоративно-прикладного мистецтва (Опіщанська, Косівська, Самчиківська, волинські іграшки); дати поняття про стилізацію; навчити передавати в ліпних виробах об'ємну форму, її пропорції, співвідношення; навчити ліпити фігурки за мотивами народних іграшок (Опіщанської); освоїти декоративний розпис; використовувати колірний контраст і гармонію колірних відтінків, творчо і різноманітно застосовувати прийоми народного розпису; розвивати творчі здібності дітей.	2
4	Твої іграшки. Мотанка та Ангел. Аплікація.	Познайомити з іграшкою – мотанка; навчити навичкам колажу, роботи з папером; розвивати творчі здібності, естетичну культуру учнів.	1
5	Речі. Образи у прикрасі. Український національний костюм.	Формувати уявлення учнів про народний український костюм, його особливості, технології виготовлення (килимарство, ткацтво, вишивка, плетіння); удосконалювати вміння передавати в орнаменті свої думки, почуття через форму елементів, колір, ритмічність композиції, формувати естетичне судження молодших школярів; виховувати повагу до	1

		національної культури.	
6	Створення ескізу композиції орнаменту для українського рушника.	Ознайомити учнів із основними етапами виготовлення тканого рушника (прядінням, ткацтвом); розширювати уявлення учнів про орнамент, його значення мистецтво російського ткацтва; удосконалювати вміння учнів щодо створення композиції орнаменту; розвивати художній смак, естетичні потреби, повагу до мистецтва майстрів; виховувати морально-естетичні почуття, повагу до своєї країни.	1

Ми розробили кілька варіантів, найважливіші з яких є:

- метод проведення бесіди під час уроку з більшості особистого емоційного, зорового та побутового досвіду дітей - актуалізація та активізація цього досвіду для усвідомлення теми уроку;

- чи не найбільші можливості для встановлення зв'язків уроків із життям пропонує метод індивідуальної та колективної пошукової діяльності;

- метод звітності уроків перед батьками, вчителями та всіма іншими - це «випуск продукції» в життя. Тут організація виставок власних робіт та проведення екскурсій відомими професійними чи декоративними та прикладне мистецтво через виставку слайдів та репродукцій;

- метод оформлення інтер'єру школи, класної кімнати та свят роботами учнів. Відчуття радості від того, що «моя робота вливається в роботу моєї школи і суспільства» має формуватися з класу молодшої школи;

- метод свободи в системі обмежень є дуже істотним елементом наш підхід. На більшості уроків у цих умовах повинні перебувати і вчителі, і учні. В принципі, кожна навчальна одиниця має власний і досить точний зміст і технічні обмеження. Дитина постійно тренується, переходячи від одних обмежень до інших, тренуючи, з одного боку, дуже широкий спектр можливостей, а з іншого боку, звикаючи відповідати на завдання чітко і зрозуміло, не замислюючись. Чітке виконання меж кожного заняття та їх постійна зміна формує в дитини здатність свідомо керувати кожною своєю роботою, усуває розкутість, анархію з творчої волі, робить її дисциплінованою, цілеспрямованою;

- Діалогічний метод. Викладачі та учні є співрозмовниками. Вони розгадують і знаходять це разом. Наївні словесні образи на адресу дітей; наївні асоціації безцінні для вчителя;

- метод порівняння як спосіб активізації мислення. Порівняння покаже вам, що сюжет — це ще не зміст, дасть можливість глибше зрозуміти думку автора й розкрити зміст за зовнішньою формою. За допомогою розробленої методики ми реалізували умови, які сприяють підвищенню ефективності процесу формування естетичної культури учнів середнього шкільного віку на уроках образотворчого мистецтва. Таким чином, навчання на експериментальних уроках здійснювалося з урахуванням розвитку компонентів естетичної культури молодших школярів; учні були максимально залучені до творчої діяльності з виготовлення естетично значущих предметів; Під час навчання дитині прищеплювалося змістовне та емоційне значення творів декоративно-ужиткового мистецтва.

Таким чином ми досягли ефективного формування естетичних інтересів, естетичних понять і уявлень, естетичних емоцій і почуттів, а також удосконалили естетичні дії молодших школярів, тобто сформували їх естетичну культуру. Для більш об'єктивного підтвердження висунутої нами гіпотези ми провели контрольний етап дослідно-експериментальної роботи, який дозволив найбільш достовірно продемонструвати ефективність педагогічних умов і методів організації уроків експериментального мистецтва.

2.3. Динаміка формування естетичної культури молодших школярів

Після проведення констатуючого та формуючого етапів експерименту ми знову запропонували учням анкету з метою з'ясування рівня їх естетичних знань після проведення експериментальної системи уроків. Отримані дані помістили в таблицю (див. Додаток А).

Після математичної обробки результатів анкетування ми склали табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівень сформованості естетичних знань молодших школярів на контрольному етапі експерименту

Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
5	24	11	52	5	24

Зміни, отримані під час експериментальної роботи, ми зафіксували за допомогою табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка естетичних знань молодших школярів

Високий рівень %		Середній рівень %		Низький рівень %	
Початок експерименту	Кінець експерименту	Початок експерименту	Кінець експерименту	Початок експерименту	Кінець експерименту
0	24	43	52	57	24

Результати діагностики рівня сформованості естетичної діяльності молодших школярів (другий показник) були такими. На констатуючому етапі експериментальної роботи на високому рівні виявилось 3 учнів, що відповідає 15%, на середньому рівні 11 учнів або 52%, на низькому - 7 учнів, що відповідає 33% і говорить про недостатній рівень розвитку естетичної діяльності та естетичної культури в цілому учнів цього класу.

На контрольному етапі експериментальної роботи на високому рівні виявилось 8 учнів, що відповідає 38%, на середньому рівні 9 учнів або 43%, на низькому - 4 учнів, що відповідає 19% і говорить про досить велику динаміку формування естетичних дій дітей початкових класів, а отже естетичної культури загалом в учнів цього класу.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що наша методика організації уроків образотворчого мистецтва була вірна, а педагогічні умови

ефективними. Процес формування естетичної культури молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва буде ефективним якщо:

- навчання здійснюється з урахуванням розвитку компонентів естетичної культури молодших школярів;
- молодші школярі входять у творчу діяльність із виготовлення естетично значимих предметів;
- забезпечується змістовна та емоційна цінність для дитини творів декоративно-ужиткового мистецтва.

Наше дослідження дало позитивні результати, що підтверджує висунуту гіпотезу.

Таким чином, можливо зробити висновки для підтвердження висунутої гіпотези нами було організовано експериментальну роботу з учнями початкової школи. Для цього були розроблені показники естетичної культури молодших школярів (естетичні знання та естетичні дії молодших школярів) та рівні її сформованості; підібрано діагностичний інструментарій; здійснено діагностику.

Результати експериментального дослідження на етапі, що констатує, показали нам, що більшість учнів мають недостатній рівень сформованості естетичної культури. У зв'язку з цим нами було розроблено систему експериментальних уроків образотворчого мистецтва з метою підвищення рівня естетичних знань молодших школярів, удосконалення їх навичок практичної діяльності, а також формування їхньої активної творчої позиції. У цілому нині система уроків образотворчого мистецтва з вивчення народних художніх промислів спрямовано формування естетичної культури молодших школярів.

Після реалізації системи експериментальних уроків на контрольному етапі експериментальної роботи ми отримали результати, що свідчать про суттєве підвищення рівня сформованості естетичної культури молодших школярів. Це дозволило сформулювати нам висновок у тому, що дослідження додало позитивні результати, а гіпотеза підтвердилася.

ВИСНОВКИ

У цілісному педагогічному процесі формування естетичної культури особистості є однією з необхідних умов виховання особистості, розвитку творчих здібностей дітей.

Вивчивши вікові особливості дітей, дійшли висновку, що молодший шкільний вік є сприятливим часом для формування основних компонентів естетичної культури особистості, таких як почуття, знання, потреби та вміння. У молодшому шкільному віці важко сформувати естетичний смак та ідеал. У виховному процесі виступають і інші складові естетичного виховання особистості. Естетичне виховання починається з естетичного почуття та естетичного сприйняття. Основою процесу є залучення дитини до художньо-практичної діяльності, насиченої естетичним змістом. Через компоненти діяльнісного характеру формуються компоненти естетичної свідомості, і навпаки, через розвиток вродженого почуття прекрасного ми залучаємо дитину до естетичної діяльності, використовуючи природну потребу в активній діяльності.

Дослідження показало, що уроки мистецтва для вивчення народних промислів, поряд з іншими предметами естетичного циклу, надають дитині можливість отримати теоретичні знання про мистецтво та створюють сприятливі умови для формування практичних умінь і навичок у вивченні різноманітні вироби в техніках образотворчого мистецтва для створення художніх образів. Розкриваються творчі здібності учнів, пробуджується інтерес до краси навколишнього світу, закладаються основи для формування естетичних уподобань, ідеалів тощо. Результати експериментального дослідження показали, що розроблена нами система експериментального мистецького навчання з вивчення народних ремесел сприяла підвищенню рівня вихованості естетичної культури молодших школярів, формуванню у них естетичних знань і уявлень, розвитку їхня естетична діяльність і почуття прекрасного.

Тому уроки мистецтва з вивчення народних промислів не тільки формують художні знання учнів, а й дають змогу ефективно формувати естетичну культуру молодших школярів у всій її різноманітності.

Експериментальна робота дала позитивні результати, що підтверджує ефективність нашої методики проведення експериментальних уроків та правильність висунутої нами гіпотези.

Наше дослідження не претендує на завершеність і може бути продовжено в наступних напрямках:

- Вивчення особливостей формування естетичної культури учнів середнього шкільного віку на уроках образотворчого мистецтва з креслення, живопису тощо;
- Формування естетичної культури молодших школярів на уроках естетичного циклу;
- Спадковість у формуванні естетичної культури особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверянова, Н. (2001). Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. Рідна школа, № 1, 53-55.
2. Ананьєв, Б. Г. (2001). Людина як предмет пізнання. СПб., 286.
3. Антонович, Є. А. (2001). Художні техніки в школі. К.: ІЗМН, 312.
4. Анджейчак, А. (2000). Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах. Обдарована дитина, № 5, 8–13.
5. Балл, Г. О. (2002). Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі. Психологія, №2, 2-4.
6. Баранов, А. А. (2003). Розвиток творчих здібностей у молодших школярів у образотворчій та ігровій діяльності. К., 115–123.
7. Барко, В. (2000). Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі. К., 85.
8. Барко, В. (2001). Як визначити творчі здібності дитини? К., 79.
9. Берека, В. (2004). Роль позашкільних закладів у формуванні творчої особистості. Педагогічний вісник, №2, 6-7.
10. Бех, І. Д. (2003). Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 280.
11. Борисова, О. О. (2004). Формування творчих здібностей молодших школярів. К., 120.
12. Бублій, О. А. (2005). Розвиток творчих здібностей учнів. Нива знань, №3, 30–32.
13. Волощук, І. З. (1998). Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. К., 96.
14. Вікторенко, І. (2003). Особливості образотворчої діяльності молодших школярів. Рідна школа, №4, 61–63.
15. Волобуєва, Т. Б. (2005). Розвиток творчої компетентності школярів. Х.: Вид. група «Основа», 112.

16. Волощук, І. С. (1998). Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. К.: Ін-т педагогіки АПН України, 160.
17. Воронюк, І. В. (2003). Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів. К., 20.
18. Вчимося малювати. Підручник. (2000). За ред. А. І. Мостового. Харків. 156.
19. Гандзій, П. А. (2005). Уроки малювання: Посіб. для вчителя. К.: Знання, 224.
20. Гіптерс, З. (2001). Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. Рідна школа, № 9, 60–63.
21. Глінська, І. П. (1994). Образотворче мистецтво. Методика навчання у 1–4 класах. К.: Педагогіка, 86.
22. Голуб, Т. (2004). Виховуємо обдарованих дітей. Завуч, №22, 47–53.
23. Андрієвський, Б.М., Голінська Т.М. (2007) Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв: Монографія. Херсон: Айлант, 184.
24. Голінська, Т.М. (2021). Аналіз педагогічного досвіду з естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку / Психолого-педагогічні умови вдосконалення підготовки кадрового потенціалу закладів дошкільної та початкової освіти: колективна монографія. За заг. ред. Б.М. Андрієвського. Херсон: ХНТУ, 47-68.
25. Голінська, Т.М., Гарькава, Г. С. (2023) Комунікативні вміння професійної діяльності фахівців як предмет психолого-педагогічного вивчення / The 8th International scientific and practical conference “Distance learning in universities and modern problems” (November 07-10, 2023) Budapest, Hungary. International Science Group. 169-173.
<file:///D:/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%83/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80>

[%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%202023-2024%20%D0%BD.%D1%80/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%202023-2024/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96%202023-2024/DISTANCE-LEARNING-IN-UNIVERSITIES-AND-MODERN-P%202023%20%D1%80..pdf](#)

26. Горбенко, С. (2002). Гуманізація художньої освіти. Мистецтво та освіта, №2, 5–8.

27. Гурець, Н. Т. (2004). Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі. Харків, 25.

28. Давайло, А. А. (2001). Сприймання та розуміння видів і жанрів образотворчого мистецтва учнями 1–4 класів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка. Вип. 32. Ч. II. 40–43.

29. Дворак, І. О. (2002). Педагогічні умови сприймання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва. Гуманізація навчально-виховного процесу. Наук.-метод. зб. Слов'янськ. Вип.15. 246-249.

30. Демченко, І. І. (2002). В. О. Сухомлинський про творчий розвиток молодших школярів через образотворче мистецтво. Рідна школа, № 12, 18–19.

31. Демченко, І. І. (2002). Вплив образотворчого мистецтва на творчий розвиток учнів початкових класів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць. Вип. 2. 99–104.

32. Демченко, І. І. (2003). До питання розвитку художньої творчості учнів початкової школи. Рідна школа, № 2, 45–47.
33. Дичківська, І. М. (2004). Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 351.
34. Дружинін, В. М. (1999). Психологія загальних здібностей. СПб., 236.
35. Задорожний, В. І. (2002). Уроки образотворчого мистецтва. К.: Знання, 151.
36. Зязюн, І. (2000). Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу. Рідна школа, № 8, 8–13.
37. Ірклієнко, В. С. (2001). Розвиток творчої особистості в системі безперервної освіти. К., 89–91.
38. Кабши, І. Ю. (2001). Розвиток художніх здібностей дітей молодшого шкільного віку. Психологія, №3, 18–22.
39. Калініна, Е. (2002). Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва. Початкова школа, №2, 37–38.
40. Кардашов, В. М. (2007). Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навч. посібник. К.: Слово, 296.
41. Кириченко, М. А. (2002). Основи образотворчої грамоти: Навч. посібник. К.: Вища школа, 190.
42. Коберник, Г. (2006). Виховний та розвивальний потенціал інтерактивних технологій навчання. Сільська школа України, №16, 18.
43. Коган, І. М. (1992). Творчий пошук: енергомотиваційний аспект. Питання психолога, № 1, 138–146.
44. Коновець, С. В. (2000). Образотворче мистецтво в початковій школі. К.: Знання, 80.
45. Коновець, С. В. (2001). Образотворче мистецтво як засіб активації дитячої творчості. Мистецтво та освіта, № 3, 15–18.
46. Конопко, О. (2000). Перші кроки до мистецтва. Початкова школа, №3, 25–28.

47. Костюк, Г. С. (1989). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 380.
48. Котляр, В. П. (2006). Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. К.: Кондор, 200.
49. Кульчицька, О. (2007). Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. Обдарована дитина, № 1, 42–44.
50. Лейтес, Н. С. (1984). Здібності і обдарованість в дитячі роки. Х., 76.
51. Литвиненко, С. А. (2005). Малювання як засіб розвитку творчості молодших школярів. Запоріжжя, 79–83.
52. Любарська, Л. (2002). Уроки образотворчого мистецтва Початкова школа, №9, 50–55.
53. Мандзій, П. О. (2001). Вплив образотворчого мистецтва на інтелектуальний розвиток учнів. К.: Наук. світ, 245.
54. Масол, Л. М. (2006). Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. К.: Промінь, 432.
55. Матюшкін, А. М. (2001). Розвиток творчої активності школярів. М: Педагогіка, 160.
56. Мелік-Пашаєв, А. А. (2006). Художня обдарованість дітей, її виявлення та розвиток. Метод. сел. Дубна: Фенікс +, 112.
57. Моляко В. А. (2001). Творча обдарованість та виховання творчої особистості. К.: Знання. 256
58. Моляко В.А. (1978) Психологія творчої діяльності. Київ: Народна освіта, 268.
59. Момот, Л. Л., Шелестова, Л. В. (1997). До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання. Педагогіка і психологія, №2, 53–59.
60. Неменський, Б.М. (1987) Мудрість краси /Б.М. Неменський. К.: Просвітництво, 255.
61. Пасічний, А. М. (2003). Образотворче мистецтво: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 259.

62. Пометун, О. І. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібник. К.: Видавництво А.С.К., 192.

63. Романченко, Р. В. (2002). Особливості виконання творів образотворчого мистецтва молодшими школярами. Мистецтво і освіта, №2, 40–41.

64. Савченко, О. Я. (1998). Розвивай свої здібності. Навчальний посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 180.

65. Савченко, О. Я. (1997). Сучасний урок у початкових класах. К. : Магістр, 255.

66. Сафонова, О. М. (2005). Навчає гра. К., 144–148.

67. Сухомлинський, В. О. (1987). Школа і природа. Твори у 5 т. К. Т. 5. 549.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Результати виявлення рівня сформованості естетичних знань
молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва
(констатуючий етап)**

№ п/п	ПІБ учня	Кількість балів за відповідь на запитання анкети										Разо м	Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1	Матвій А.	0,5	0	1	1	0	0,5	0	0	0	1	4	Низький
2	Єгор Б.	1	0,5	0	0	0,5	0	0	0	1	0	3	Низький
3	Данило Б.	0	0	1	1	0,5	0	0,5	0,5	0,5	1	5	Низький
4	Ігор Д.	1	1	1	0	0,5	0,5	0	0	1	1	6	Середній
5	Ганна Є.	0,5	0,5	1	0,5	0,5	1	1	0	0,5	1	6,5	Середній
6	Денис Є.	1	1	1	0,5	0	1	0,5	0	0	1	6	Середній
7	Єгор Є.	1	1	1	1	1	0,5	0	0,5	1	1	8	Середній
8	Марія Т.	0,5	0,5	1	1	0	0,5	0	0	0	1	4,5	Низький
9	Дар'я К.	1	1	1	0	0	1	0,5	0	0,5	1	6	Середній
10	Анастасія К.	0,5	0,5	1	1	0	0,5	0,5	0	0	1	5	Низький
11	Денис К.	1	1	1	1	1	1	1	1	0,5	0,5	9	Середній
12	Андрій К.	0,5	0	1	1	0	0,5	0	0	0	1	4	Низький
13	Олександр Л.	0,5	0,5	0	1	1	0,5	0	0	0	1	4,5	Низький
14	Микита Л.	0,5	0,5	1	1	0,5	0	1	0,5	1	1	7	Середній
15	Іван Л.	0,5	0	1	1	0,5	0,5	0	0,5	0	1	5	Низький
16	Андрій М.	0,5	0,5	0	0	0,5	0	0	0	1	0	3	Низький
17	Ілля О.	0,5	0,5	1	1	1	0,5	0	1	1	1	7,5	Середній
18	Ельвіра Р.	0,5	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	1	1	6	Середній
19	Семен Р.	1	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	1	1	8,5	Середній
20	Владислав М.	0	0	1	1	0	0,5	0	0,5	0	1	4,5	Низький
21	Вікторія Ш.	0	0	1	1	0	0,5	0	1	0,5	1	5	Низький

В - високий рівень, С - середній, Н - низький рівень естетичних знань

**Результати виявлення рівня сформованості естетичних знань
молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва
(Контрольний етап)**

№ п/п	ПІБ учня	Кількість балів за відповідь на запитання анкети										Разо м	Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1	Матвій А.	0,5	0	1	1	0	0,5	0,5	0	0,5	1	5	Низький
2	Єгор Б.	1	0,5	0	0	0,5	0	0	0,5	1	1	4,5	Низький
3	Данило Б.	0,5	0	1	1	0,5	0	0,5	0,5	0,5	1	5,5	Середній
4	Ігор Д.	1	1	1	0	0,5	0,5	0,5	0	1	1	6,5	Середній
5	Ганна Є.	0,5	0,5	1	0,5	0,5	1	1	0	1	1	7	Середній
6	Денис Є.	1	1	1	0,5	0	1	0,5	0	0	1	6	Середній
7	Єгор Є.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	Високий
8	Марія Т.	0,5	0,5	1	1	0	0	0	0,5	0	1	4,5	Низький
9	Дар'я К.	1	1	1	0	0	1	0,5	0	0,5	1	6	Низький
10	Анастасія К.	0,5	0,5	1	1	0	0,5	0,5	0,5	0,5	1	6	Низький
11	Денис К.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	Високий
12	Андрій К.	0,5	0	1	1	0	0,5	0	0	0	1	4	Низький
13	Олександр Л.	0,5	0,5	0,5	1	1	0,5	1	1	1	1	8	Середній
14	Микита Л.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	Високий
15	Іван Л.	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	1	7,5	Середній
16	Андрій М.	1	0,5	1	0	0,5	0	0	0	1	1	5	Низький
17	Ілля О.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	Високий
18	Ельвіра Р.	0,5	1	1	1	1	0,5	0	1	0	1	7	Середній
19	Семен Р.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	Високий
20	Владислав М.	0,5	1	1	1	1	0,5	0	0,5	0	1	6,5	Середній
21	Вікторія Ш.	0,5	0	1	1	0	0,5	1	1	0,5	1	6	Середній

В - високий рівень, С - середній, Н - низький рівень естетичних знань

Додаток Б.

**Результати виявлення рівня сформованості естетичної діяльності
молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва (аналіз
продуктів дитячої діяльності)**

Аналіз продуктів дитячої діяльності здійснювався нами з допомогою оціночного листа проекту за п'ятибальною системою. Учні набравши 5 балів були віднесені до високого рівня розвитку естетичної діяльності, учні, які набрали 3-4 бали до середнього рівня, а 2-0 балів - до низького.

Оціночний лист

Учень _____

Тема проекту _____

Етапи виконання проекту	Оцінки
1. Форма	
2. Кольорий	
3. Матеріал	
4. Декор	
Загальна оцінка (середній бал)	

Загальні результати розміщені у зведеній таблиці.

**Результати діагностики рівня сформованості естетичної діяльності
(констатуючий етап)**

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	Матвій А.		3	
2	Єгор Б.			2
3	Данило Б.		3	
4	Ігор Д.			1
5	Ганна Є.	5		
6	Денис Є.		4	
7	Єгор Є.		3	
8	Марія Т.			1
9	Дар'я К.		3	
10	Анастасія К.			0
11	Денис К.		4	
12	Андрій К.		3	
13	Олександр Л.			2
14	Микита Л.	5		
15	Іван Л.			0
16	Андрій М.		4	
17	Ілля О.	5		
18	Ельвіра Р.		4	
19	Семен Р.		3	
20	Владислав М.			2
21	Вікторія Ш.		3	

Таким чином, на високому рівні виявилось 3 учні, що відповідає 15%, на середньому рівні 11 учнів або 52%, на низькому - 7 учнів, що відповідає 33% і говорить про недостатній рівень розвитку естетичної діяльності та естетичної культури в цілому у учнів даного класу.

**Результати діагностики рівня сформованості естетичної
діяльності (контрольний етап)**

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	Матвій А.		4	
2	Єгор Б.		4	
3	Данило Б.		4	
4	Ігор Д.			2
5	Ганна Є.	5		
6	Денис Є.	5		
7	Єгор Є.		3	
8	Марія Т.		3	
9	Дар'я К.		3	
10	Анастасія К.			2
11	Денис К.	5		
12	Андрій К.		3	
13	Олександр Л.		3	
14	Микита Л.	5		
15	Іван Л.			2
16	Андрій М.	5		
17	Ілля О.	5		
18	Ельвіра Р.	5		
19	Семен Р.	5		
20	Владислав М.			2
21	Вікторія Ш.		3	

Таким чином, на високому рівні виявилось 8 учнів, що відповідає 38%, на середньому рівні 9 учнів або 43%, на низькому - 4 учнів, що відповідає 19% і говорить про досить велику динаміку формування естетичних дій молодшими школярами, а значить і естетичну культури загалом в учнів цього класу.

Зразкові конспекти експериментальних уроків образотворчого мистецтва

Конспект уроку з образотворчого мистецтва 4 клас

Тема « Чарівна квітка Петриківки»

Мета: ознайомити учнів з поняттям «петриківський розпис». З історією розпису, з основними елементами «Петриківки». Вчити оздоблювати дощечку, використовуючи основні прийоми: «зернятко», «гребінець», «горішок», «перехідний мазок»; розвивати зорову пам'ять, образне мислення, фантазію, дрібну моторику; виховувати любов і бережливе ставлення до квітів, до людської праці.

Обладнання: презентація (ІКТ), таблиця елементів петриківського розпису, зразки робіт з методичного фонду.

ТИП уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Ось вже дзвоник пролунав, Малювати час настав. Пензлі й баночки з водою Кожний з вас приготував.

А зараз послушайте будь ласка це вірш.

Мій рідний знаменний край

Для серця й для душі в нас розмаїття.

Усе, що розквітає й любо нам

Наші майстри враз втілюють у квітах

Наш Петриківський розпис славний в світі

Про нього знають і дорослі й діти.

Все в ньому є: і цвіт калини, й маки

Українська хатина і козаки,

Чудовії жар-птиці і лелеки,

Що відлітають в край далекий

Хай славиться наш край в віках

Для нас він - наша рідная домівка

Хай береже Господь людей в трудах,

Майстрів величних і Петриківську квітку.

Так навечно закарбували жителі села Петриківка свій відомий всім петриківський розпис. Сьогодні ми поїдемо у дивний світ фантазії і краси, що віддавна приваблює людей своєю неповторністю і яскравістю, багатством кольорів. Сідайте всі рівненько, ручки кладіть на парти. Ніжки ставте на підлогу і уважно слухайте.

II. Актуалізація опорних знань.

А давайте пригадаємо кольори веселки. В цьому вам допоможе ось ця таблиця. Які кольори подобаються найбільше і чому? - Які кольори ми називаємо теплими;

- Які кольори ми називаємо холодними?

Вся ця палітра кольорів знадобиться нам сьогодні на уроці.

III Повідомлення теми і мети уроку.

За вікном зараз холодно, одноманітно і похмуро. І так хочеться повернутися назад в літо, в царину тепла і яскравих кольорів. Тому ми і помандруємо сьогодні у чарівний світ літа. І допоможе нам у цьому чарівна квітка Петриківки - саме так називається тема нашого уроку. На що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Під час цих мандрів ми станемо майстрами Петриківки, дізнаємося багато цікавого про секрети розпису, познайомимося з його історією. Створимо свої неповторні подарунки для матусь.

IV. Пояснення нового матеріалу.

1. Слово вчителя, доповідачів. Наочний ряд (слайд - шоу)

Вчитель: петриківський розпис - один із видів народного мистецтва. Виник він на Лівобережній Україні в с. Петриківка. А зараз я хочу запросити до мене доповідачів, які будуть допомагати мені.

1. **доповідач:** як і в усій Лівобережній Україні, у Петриківці хати були побілені крейдою і підведені кольоровою глиною. Стіни хат прикрашали малюнками, на яких зображували ягідки, травинки, квіти, птахів.

2. **доповідач:** частіше зображували квіти і кетяги калини. Петриківці оздоблювали розписом все, що було в хаті: піч, меблі, весільні скрині тощо.

3. **доповідач:** малюнок Петриківки створювався без попередніх ескізів темперними фарбами. Розведеними на яєчному жовткові, молоці, вишневому клеї. Пензлі використовували із котячої шерсті.

Діти сідають.

Вчитель: в основі цього розпису стояли такі відомі майстри як

- Тетяна Пата і ось її найвідоміші роботи,

- Надія Білокінь,

- Надія Тимошенко.

Віра Клименко - Жукова,

Марфа Тимченко.

Андрій Пікуш.

В наш час існує дуже багато шкіл Петриківського розпису, які носять імена славетних майстрів, де навчаються дорослі і діти. Малюнки створюються на дереві;

- на склі;
- на папері;
- на одязі.

V. Фізкультхвилинка для очей.

А зараз нехай ваші очі трішки відпочинуть.

V. Практична діяльність.

Давайте познайомимось з основними елементами розпису. Перед вами лежить половинка аркуша для вправ. Оберіть будь-який колір гуашевих фарб і перший елемент називається **гребінчик**, бо він схожий на петушиний гребінець. Робиться цей мазок спочатку натиском на весь пензель, потім - тоненький вусик. Показ на таблиці і ні аркуші.

Другий елемент - **зернятко**. Бо схожий він на колосся пшениці. Показ. Від тоненького вусика до повного натиску.

Третій елемент - **горішок**, схожий на лісовий горіх, складається з трьох мазків. Таблиця і власний показ.

Четвертий елемент - перехідний мазок - ледве вологий пензель у 1 фарбу, потім кінчик- в іншу. Двоколірний мазок. П'ятий елемент - тичок.

Фізкультхвилинка.

Діти, у нас в класі присутній гість із славетного села. Давайте відпочинемо разом з ним.

Танець.

Ми продовжуємо нашу роботу і створимо розпис - подарунок для мами. У вас на партах є ось така дощечка, ось такою її побачила я - показ своєї роботи. А у вас, я сподіваюсь, вони вийдуть ще кращі.

Спочатку зробіть попередній ескіз з основними напрямками ліній, а потім. Застосовуючи вже відомі вам прийоми, втілюйте власний задум.

VI. Підсумок уроку. Оцінювання. Висновки.

Давайте подивимось, які подарунки у нас вийшли. Діти виходять з роботами по рядах. Відмічаємо кращих. Гра «Закінчи речення»

Я вам буду казати речення, а ви його закінчуйте разом.

1. ми познайомилися з розписом, який називається петриківський
2. у фарбу для розпису раніше додавали яєчний...жовток
3. пензлі робили раніше з якої шерсті котячої
4. основні елементи розпису називаються за таблицею

VII. Закінчення уроку.